

10. Лозинський Р. Хто такі галичани, і чому вони стають сепаратистами. Незалежний культурологічний часопис «І». – Львів, 2001
11. Смолей В.В. Польське цивільне і військове сільськогосподарське осадництво в Західній Україні 1919–1939 рр.: Автореф. дис. канд. іст. наук. – Львів, 1996. – 19 с.
12. Смолей В.В. Польське сільськогосподарське осадництво в Західній Україні 1920–1939 років // Україна в минулому. – Вип. 9. – К., Львів, 1996. – С. 163-176.
13. Танцюра В.І. Політична історія України. – К.: Академія, 2008. – 552 с.
14. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 408. – Оп. 1т. – Спр. 174. – Арк. 26, 29-32.

The presented article exposes essence and gives an analysis political position of the Ukrainian people, what was under Polish occupation in a period between wars XX age, to show dependence of population from the political of the Polish colonists.

Ключові слова: економічне становище, польські осадники, українські землі, політичне становище, колоніальний гніт, західноукраїнське селянство.

УДК 94(477.74):325(=161.2) «1100/1250»

Сергій Вегерчук

ЕТНОДЕМОГРАФІЧНЕ І ПОЛІТИЧНЕ ТЛО УКРАЇНСЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ КАРПАТО-ПРИЧОРНОМОР'Я В XII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIII СТОЛІТТЯ

Метою даної статті є вивчення етнополітичної історії Карпато-Причорноморських земель в XII – першій половині XIII століття, встановлення основних етнокультурних компонентів, що визначали характер і динаміку політичних процесів у Карпато-Причорномор'ї в зв'язку з періодичною мінливістю ролі кожного з цих компонентів як історико-культурного тла української колонізації краю.

Об'єктом дослідження є населення Карпато-Причорноморських земель, переважно південного регіону в XII – першій половині XIII століття.

Предметом дослідження є етнополітична історія Карпато-Причорноморських земель і українська колонізація цієї території в досліджуваний час.

1. Проблема населення і політичної приналежності території

Значну частину писемних відомостей про Карпато-Причорноморські землі (за якими вже закріплюється назва Галицького Пониззя) середини і початку другої половини XII ст. представляють руські й українські літописи в зв'язку з діяльністю звенигородського князя-ізгоя Івана Ростиславовича Берладника в 1144–1160 рр. Саме його діяльність стимулювала могутню українську колонізацію в ці землі з районів Галицького князівства – бродників, берладників, галицьких вигнанців, – і привела до створення історичного праобразу Козацької держави в Наддністрянщині й Подунав'ї. Дійсно, російські й українські вчені одноголосно вважали бродників і

берладників слов'янським населенням, яке за своїм способом життя наближається до козацтва. Румунські ж дослідники думали, що це були «східні романці» [9]. Їх думка дивна оскільки загально визнано, що зазначені групи населення були вихідцями з Галицьких земель, а тому мали споконвічне українське походження. Тому немає сенсу вдаватися тут у штучну дискусію з цього питання. Спробуємо лише розглянути наявні в джерелах відомості про інші народи, що населяли ці землі в XII – першій половині XIII ст., а також про їх політичний стан. Отже, в рамках цієї статті, розглянемо лише етнополітичне тло, на якому відбувалася українська колонізація Карпато-Причорномор'я.

Перш за все, це стосується питання про поширення політичного впливу Галицького князівства до пониззя Дністра, Дунаю і чорноморського узбережжя. Здавалося б, це питання для часу, який розглядається можна вважати вирішеним. Дійсно, літописні повідомлення, що відносяться до другої половини XII і початку XIII ст. про галицькі міста, а також й інші джерела дозволяють з достатньою очевидністю стверджувати, що на півдні кордони Галицького князівства досягали пониззя Дністра, Дунаю і Причорномор'я. Ця думка давно стала традиційною і заснована вона на трьох відомих джерелах: грамоті князя Івана Берладника [1, с. 78-87], «Списка городов русских» Воскресенського літопису [12] і фрагменті про Ярослава Осмомисла з поеми «Слово о полку Игореве». Однак, незважаючи на єдність поглядів учених у цьому питанні, ряд дослідників у останні десятиліття XX ст. поставили цей факт під сумнів. Так, Н.Ф. Котляр думає, що ні грамота Івана Берладника, ні «Список городов русских» не дають достовірні свідчення про галицькі кордони. Вони стверджують лише те, що деякі подунайські міста були населені руськими. А це, стверджує вчений, зовсім різні речі. Він уважає ці міста, швидше, болгарськими, оскільки в «Списке городов русских» місцеві товари не протиставляються болгарським. Навпроти, вони протиставляються чеським чи угорським товарам [5, с. 98-109].

Між тим, самим відомим джерелом, що прямо вказує на галицькі кордони по Дунаю, є фрагмент із поеми "Слово о полку Игореве". Автор «Слова» звертається до галицького князя Ярослава Володимировича Осмомисла: «Галичкы Осмомысле Ярославе! Высоко седиши на своемъ златокованнемъ столе, подперъ горы Угорскыи свои железными плъки, заступивъ королеви путь, затворивъ Дунаю ворота, меча времени чрезъ облаки, суды рядя до Дуная» [15, с. 9-14].

Ці факти Н.Ф. Котляр також піддає сумніву. «Не можна забувати, – пише він, – що «Слово» – це твір художнього, поетичного жанру. Від нього не можна вимагати документальної точності. А це означає, що не може літературний твір, виступаючи єдиним джерелом, бути підставою для підтвердження в такому складному питанні, в той час, як інші джерела говорять про зворотнє» [5, с. 112-113].

2. Писемні джерела про “галицький придунайський анклав”

Які ж це джерела і про що вони говорять? Перш за все, підкреслимо, що «Слово» – не єдиний здобуток XII ст., що вказує на Дунай як на кордон між Візантією і Галицькою Руссю. Так, на підставі фрагменту з твору німецького письменника Готфріда Витерборгського «Пантеон», написаного в 1186 р., можна прямо сказати, що прикордонною річкою Візантії й Русі був Дунай. Готфрід пише про сусідство візантійського і руського населення в містах на правому березі Дунаю [8]. Значить, доречно думати, що Дунай був прикордонною річкою Візантії і Галицької Русі на 1186 рік.

Що ж стосується тлумачення зазначеного уривку зі «Слова о полку Игореве», то до нашого питання має пряме відношення лише вказівка «затворивь Дунаю ворота», чи «зтвори вь Дунаю...» в інших списках, що не настільки ж істотно змінюють зміст [16, с. 156-157], а також вислів «подпер горы угорские». Це викликає природну асоціацію, що Ярослав повинен був це зробити «знизу» Карпат, тобто південніше Карпатської улоговини, а не «зверху», як виходить, якщо мати на увазі географічне розташування Галицького князівства по відношенню до Карпат і Угорщини. Тому ми переконані, що в сукупності всі ці дані свідчать про досить міцний політичний вплив Галицького князівства на територіях у пониззях Дунаю в часи Ярослава Осмомисла.

Здавалося б, це тлумачення однозначне. Проте неоднозначно може витлумачуватися і сам вислів «ворота Дунаю». Воно може відноситися до різних місцевостей. Так, відомо, що лише єдине у своєму роді, надто звужене місце, де Дунай «как бы устремляется в горы», називається із самих найдавніших часів Залізними Воротами. Тут Дунай ніби розриває гори і відокремлює Південні Карпати від Балканської Старої Планини. Залізні Воротата фігурують у писемних пам'ятниках самої ранньої відомої нам писемної традиції. В усі часи це був стратегічно найважливіший пункт Південно-Східної Європи. У такому випадку, враховуючи вислів автора «Слова» про «железных полках, подпирающих горы угорские», і вислів «заступив королеви путь, затворив Дунаю ворота», молдавські історики думають, що Ярослав, будучи в перманентному конфлікті з Угорщиною, робив спроби оволодіти саме цим найважливішим в регіоні стратегічним пунктом [13].

Проте в контексті всіх наявних відомостей з цим важко погодитися. Добре відомо, що «Залізними воротами» на Дунаї в середні віки називалося не тільки згадане місце. Ними йменувалася також відома переправа в пониззях Дунаю біля нинішніх сіл Орловка і Новосільське Одеської області, навпроти румунського селища Ісакча. Саме ця переправа в усі часи була своєрідним «ключем» до всього Нижнього Дунаю. Останнє таке її найменування збереглося до кінця XIII ст. [2, с. 177-184].

Важко припустити, що автор «Слова» не був про це обізнаний. Тому ми вважаємо, що вислів «затворить Дунаю ворота» відноситься саме до пониззя Дунаю, і це зовсім не метафора, а реальне географічне поняття, що

не має відношення до інших, більш західних дунайських Залізних Воріт. Про інші «Ворота» автор «Слова» міг і не знати. Він знав лише нижньодунайські «ворота». Крім того, у «Слові» мова йде про «железные полки», а не «ворота», під якими природніше всього розуміти саме гирло Дунаю. Саме ці території, які раніше були колонізовані Галицьким князівством, були для нього стратегічно важливими, оскільки закріплення на них дозволяло з'єднати Дунай з основними галицькими землями.

Усі дані про нижньодунайські міста в районі придунайських озер і місці розгалуження Дунаю на рукава ясно свідчать, що придунайські землі, включаючи «Залізні ворота» біля Ісакчі, розглядалися Ярославом як власні володіння. Тому в досліджуваній час весь район Нижнього Подунав'я і Подністров'я варто вважати «колонізаційним анклавом» Галицького князівства. З точки зору історичної типології така ситуація не є цілком унікальною і надзвичайно подібна, наприклад, з положенням Олешшя, Тмутаракані і Білої Вежі, відірваних від основних російських і українських земель, а також і Запорізької Січі, що формально сформувалася на території Речі Посполитої.

Відомості про етнополітичне становище на північ від Дунаю можна знайти і в творах візантійських істориків. Так, Микита Хоніат розглядає епізод, що стосується втечі з Константинополя Андроніка Комніна в 1164 р. В Анхіалі (поблизу сучасної Варни) він отримує від своїх друзів провіант і провідників на дорогу і «отправляется в Галицу. Но когда Андроник считал себя уже вне опасности, так как уже скрылся от преследователей и достиг пределов Галиции, куда стремился от преследователей, куда стремился как в спасительное убежище, тогда-то именно он и попадает в сети ловцов». Його схопили влахи і повели знову в Константинополь [17]*.

Цьому сюжету присвячена велика література. Більш за все дискутується питання - на якому березі Дунаю схопили волохи Андроніка – на правому «візантійському» чи на лівому – «руському». Ми думаємо, що фраза «...когда Андроник считал себя уже вне опасности ... спасительное убежище» свідчить на користь лівого «руського» берега Дунаю. Важко собі уявити, щоб Андронік – вмілий, досвідчений полководець і дипломат – не знав, кому належать ці землі. Тому ясно, що він був цілком переконаний, що досяг володінь Галицького князівства, знаходячись на правому березі Дунаю. Хоніат відзначає, що його шляху з Анхіалу не було великих річок. Це означає, що Андронік, переправившись через Дунай, потрапив у межі Галицького придунайського анклаву. Як відомо, Андронік був дружний з галицьким князем і шукав «рятівного притулку» саме в нього. Тоді стає очевидним, що вельможного втікача захопив розбійницький загін влахів, щоб повернути його людям імператора і на цьому «заробити». На подібних «маргінальних»

* Існує точка зору, згідно якої Андронік Комнін, який прибіг на Русь у 1164 р. не зіткнувся у Подунав'ї з половцями. Він безтурботно дійшов до Галича, де зустрів теплий прийом з боку князя і повернувся у Візантію, поступившись наполегливим запрошенням імператора. Його захищав і супроводжував загін влахів.

територіях така практика цілком звична. Отож, на підставі розглянутого фрагменту з твору Микити Хоніата, ми можемо думати, що в 1164 р. галицький князь погано контролював свій придунайський анклав – у цьому йому заважали влахи і половці, що розбійничали в центральній частині Карпато-Дністров'я.

Дійсно, Галицький придунайський анклав був слабо захищений від кочівників і бродячих розбійницьких загонів. Про це свідчить звістка іншого візантійського історика Іоанна Кіннама про обставини походу імператора Мануїла I Комніна в 1148 р. проти половців на лівий берег Дунаю. Імператор довідався, що половці на правому візантійському березі пограбували декілька провінцій, взяли «важливе місто» Демничик і переправилися назад на лівий берег річки, де неподалік і поставили свій табір. Імператор вирішив нанести раптовий удар по табору половців і переправився через Дунай з допомогою легких однодеревок місцевих жителів у т.ч. і міста Демничик. Але, рухаючись далі, уже на лівому березі Мануїл змушений був переправитися ще через дві судноплавні річки. Після переправи Мануїл з військом, «подолавши досить значний простір, дійшов впритул до гори Тенуорм, що лежить поблизу межі землі «тавроскіфської». Тут візантійці наздогнали половців і розгромили їх. Частина половців загинула і була взята в полон, а частина врятувалася «благодаря быстроте коней и лесистым горам, которые тянутся там во множестве» [6, с. 98-140].

Спробуємо визначитися з географією цих подій. Мануїл переправився через Дунай, а потім ще через дві річки, потім пройшов довгою рівниною до гори, що знаходилася біля галицького кордону. Це означає, що Мануїл від Дунаю рухався на північ, перетнув Прут і Бирлад – ліві притоки Сірету. Інші варіанти навряд чи можливі. Повідомленню Кіннама відповідає і ландшафт – «лесистые горы ..во множестве» – звичайний у Східному Прикарпатті, це нескінченна низка високих пагорбів, що поросли лісом.

У назві «важливого міста», пограбованого половцями на правому березі Дунаю, – Демничика, – бачиться знамените слов'янське місто Дицин (чи Дцин, Дичин, Вичин, Дисина) руських літописів, а також грецьких, арабських, італійських джерел. Після майже столітніх дискусій про його можливе розташування, прийнято вважати, що воно знаходиться в районі сучасних Галацу і Рені, у місці розгалуження Дунаю на рукава [7]. У такому випадку, переправа через Дунай у Ісакчі була до нього найближчою. Утім, ймовірне ототожнення Демничика і Дичина саме по собі не є доказом у нашому припущенні про місце, де відбулися події, розказані Кіннамом. На наш погляд, воно просто логічно доповнює все вище викладене.

Отже, на підставі аналізу наведеного фрагменту ми можемо з впевненістю припустити, що в 1148 р. кордон Галицького князівства формально досягав Дунаю, тобто, тих меж, на які вказують руські літописи «Слово» й більшість інших джерел. Проте, в реальності це був лише придунайський галицький анклав. Північніше Дунаю, у межиріччі Пруту і Дністра, ці землі контролювалися слабкіше через постійну присутність тут

кочівників. Ми бачимо, що візантійці подолали великий шлях на конях – переправа через дві річки, велика за довжиною рівнина – перш ніж вони досягли меж, реально контрольованих Галицьким князівством. При цьому Кіннам нічого не повідомляє про місцеве осіле населення в придунайських степах. Створюється враження, що воно дійсно було дуже рідким у даному регіоні в період, який ми розглядаємо. Така думка підтверджується й археологічно. Вільна ж поведінка половців на дунайському лівобережжі наочно демонструє їхню майже повну владу над цим регіоном і повну незахищеність його рідкого населення. Саме ж Галицьке князівство постійно дотримувалось політичних претензій на ці землі, прагнуло з'єднати свої основні, споконвічні землі зі слов'янським придунайським анклавом.

Наведемо ще одну звістку Іоанна Кіннама, яка, на нашу думку, відповідає висловленим міркуванням.

У 1166 р. під час чергової візантійсько-угорської війни імператор Мануїл I Комнін розділив перед походом свої війська на дві частини. Одне військо, очолюване царевичем Олексієм, «должно было показать вид Гуннам (угорцям – С.В.), что хотят напасть на них опять из прежних, обыкновенных военных пунктов». Інше військо, очолюване Ватацом, повинне було «зайти с другой стороны... вторгнуться в земли Гуннов из мест лежащих у, так называемого, Евксинского Понта. Откуда никто никогда не нападал на них.

Итак, Алексей с одним римским войском пришел к Дунаю и, как бы готовясь здесь к переправе, навел на Гуннов страх; а Ватаца вторгнулся в гуннскую землю из указанных мест и беспощадно, опустошая и разрушая все попадавшееся, умертвил множество людей и не меньше взял их в плен... и возвратился к царю. Но царь, желая нанести врагам и вторичный удар, опять выслал против них войско и приказал напасть с горных возвышенностей на принадлежащую Гуннам Тавроскифию... Они в непродолжительное время совершив путь на пространстве нескольких десятков миль, по местам непроходимым и странам безлюдным, вторглись в землю Гуннов и, нападая на многие весьма многолюдные деревни, захватили большое количество добычи, умертвили много народа, а еще больше взяли в плен...» [6, с. 328].

Вказівка на те, що Олексій, відволікаючи увагу угорців, готувався до переправи через Дунай у традиційному при наступі місці (Сербія), а Ватац з так званого Евксинського Понту, робить досить обґрунтовану думку, що Ватац при своєму поході пройшов від причорноморських гирл Дунаю через Карпато-Дністровські землі.

Він переправлявся через Дунай, вірогідно, у самому пониззі у районі все тієї ж переправи біля Ісакчі (Новиодунум) – біля тих самих «Залізних воріт». Цікава вказівка Кіннама, що з цих місць ніхто не нападав на угорців з перших століть. Мається на увазі, звичайно, з часу перебування угорців у Карпато-Дунайському просторі й їхніх давніх боїв з болгарами і печенігами. Візантійці здійснили, можливо, навіть два переходи через Карпато-Причорноморські землі, оскільки під належною угорцям Тавроскіфією, на яку напали з гірських вершин, логічніше всього бачити територію сучасного

Закарпаття. Важко визначити, через які карпатські перевали проходило військо Ватаца, проникаючи у Трансильванію. Візантіїці, вірогідно, проходили через центральну частину Пруто-Дністров'я, що і була самою небезпечною для пересування – тут могли себе впевнено почувати лише великі військові підрозділи – у 1166 р. тут явно господарювала половецько-розбійницька вольниця. Відзначимо, що відомості Кіннама цілком відповідають відомостям Микити Хоніата, що відносяться до 1164 р.

3. Писемні джерела про центральну частину Галицького Пониззя

Що стосується цих земель, то їх політичне положення було куди складніше. Ці землі на північ від Дунаю – степові і лісостепові області між Карпатами і Дністром були тоді зоною постійних набігів кочівників і тому нібито нікому не належали. Відомо, що друга половина XII ст., особливо його остання чверть ознаменувалася надзвичайною активністю в регіоні половців [3]. Кочівники ніби «відрізали» галицький придунайський анклав від основних територій князівства.

Історики давно звернули увагу саме на таке положення ніби «нічиїх» земель між Дністром і Карпатами. Тому більшість з них думають, що кордони Галицької землі на півдні проходили по Верхньому Попрутті та Подністров'ї, в районі річки Ушиця. Прикордонними пунктами, на думку більшості дослідників, були міста і замки Василев, Онут, Бакота, Ушиця, Каліус. Лише один Кучелмин являв собою висунутий у «поле», на правий берег Дністра, форпост, сторожовий опорний пункт [10]. На наш погляд, більш близькою до істини є «компромісна» думка про те, що Галицьке князівство на південному сході не мало постійного і твердо зафіксованого кордону [14, с. 177]. Це означає, що галицькі князі ніколи не відмовлялися від своїх претензій на ці території й вважали їх своїми. Звідси і термін – «Галицьке Пониззя» – землі між самим Галицьким князівством і його дунайським анклавом.

У зв'язку зі швидко зростаючою активністю половців у Нижньому Подунав'ї й Подністров'ї на кінець XII ст. варто припустити, що до складу галицьких земель кінця XII – першої третини XIII ст. постійно могли входити лише райони на північ від Бельцького степу. Про це пише безпосередньо Бартоломій Англійський у першій половині XIII ст. А його співвітчизник і молодший сучасник Роджер Бекон вказують, що Куманія, яка простяглася від Дону до Дунаю на заході, межує з Угорщиною і Польщею. У деяких джерелах степова частина Карпато-Подністров'я йменуються частиною Аланії [11, с. 212]. Незалежно від назви ясно, що активність кочівників у степових і лісостепових районах Карпато-Дністровських земель у першій половині XIII ст. була велика, і Галицьке князівство реально контролювати ці землі тоді не могло.

Дослідник В.П. Шушарін приводить свідчення французького автора, де в записі під 1221 р. половецька земля розташовується «за Угорщиною і в областях Русі» [18, с. 169-176]. Певно, усі ці відомості відбивають не

державну приналежність земель на захід від Дністра, а етнічний склад населення, яке могло знаходитися в зоні політичного панування кочівників.

Непрямою ознакою того, що політичний вплив Галицького князівства в кінці XII – першій половині XIII ст. на південь від Бельцького степу обмежувався лише домаганнями, може служити і велика активність Угорщини по «освоєнню» Східного Прикарпаття. Угорщина також прагне колонізувати ці землі й для боротьби з половцями запрошує Тевтонський орден. Після 1223 р. зі згоди папської курії тут засновується спеціальна Половецька єпископія і робляться спроби католізувати бродників [4].

Між тим, інші джерела дозволяють думати, що навіть у період своєї найбільшої активності половці не контролювали всю територію Карпато-Подністров'я. Свідок походу одного з монголо-татарських загонів, що рухалися до Угорщини в 1241 р., Рогерій засвідчує, що «у північній частині території Молдови був гірничо-лісистий район, що не належав ні половцям, ні галицьким князям». Монгольське військо досягло кордонів Угорщини в районі міста Родні, «пройшовши протягом трьох днів лісами між Руссю й Куманією» [18, с. 169-176].

Ми прагнули розглянути і порівняти відомості різних писемних джерел про етнополітичну історію населення Галицького Пониззя в XII – першій половині XIII ст. Ми свідомо виносимо за рамки даної статті інформацію про українське населення краю - берладників, бродників і галицьких вигнанців – це буде розглянуто в наступних статтях.

Отже, на нашу думку, огляд усіх наведених відомостей показує, що до середини XII ст. і пізніше Галицьке князівство міцно закріпилося в пониззях Дунаю і Дністра, створивши там своєрідний анклав, типологічно подібний Олешші, Білій Вежі чи Тмутаракані. Центральна ж частина Карпато-Дністров'я і степове Придунав'я контролювалися Галицьким князівством вкрай слабо. Але воно постійно зберігало на них політичні домагання. Саме ці землі й стали Галицьким Пониззям – територією, на яку була спрямована українська колонізація. Таке прагнення могло бути забезпечено лише демографічно, і, на нашу думку, бродники, берладники і галицькі вигнанці можуть вважатися лише першопрохідниками. Однак, саме їхнє проникнення в ці землі та спроби їхнього освоєння створили реальні передумови української колонізації й породили саме історико-географічне поняття – «Галицьке Пониззя».

1. Дашкевич Н.П. Грамота князя Івана Ростиславича Берладника 1134 г. // Сборник статей по истории права, посвященный М.Ф. Влалимирскому-Буданову. – Киев, 1904. – С. 78-87.
2. Добролюбский А.О., Руссев Н.Д. Кочевое и оседлое население Северо-Западного Причерноморья в X–XIV вв. // Исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья. – Киев, 1986. – С. 177-184.
3. Добролюбский А.О. Кочевники Северо-Западного Причерноморья в эпоху средневековья. – К., 1986. – 140 с.
4. История Венгрии в трех томах. – Т.1. – М.: Наука, 1971. – 644 с.

5. Котляр Н.Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 98-109, 112-113.
6. Киннам Иоанн. Краткое обозрение царствования Иоанна и Мануила Комнинов (1118–1180). Труд Иоанна Киннама // Византийские историки, переведенные с греческого при С.-Петербургской Духовной Академии. – СПб., 1859. – 328 с.; Литаврин Г.Г. Влахи византийских источников X–XIII вв. // Юго-Восточная Европа в средние века. Кишинев, 1972. – С. 98-140.
7. Коновалова И.Г., Перхавко В.Б. Древняя Русь и Нижнее Подунавье. – М., 2000. – 232 с.
8. Латиноязычные источники по истории Древней Руси. Германия. Середина XII–середина XIII в. Составление, перевод, комментарий М.Б. Сverdлова. М.-Л., 1990. – 398 с.
9. Мохов Н.А. Молдавия эпохи феодализма. – Кишинев: Картя молдовэняске, 1964. – 86 с.
10. Молчановский Н. Очерк известий о Подольской земле до 1434 года (Преимущественно по летописям). – Киев, 1883. – 390 с.; Середонин С.М. Историческая география. Лекции, читанные в императорском Петроградском Археологическом Институте. – Пг., 1916. – 286 с.; Рабинович Р.А. Призрачная Берладь. О достоверности одной фальсификации // *Stratum plus*. – СПб.-Кишинев-Одесса: ВАШ, 1999. – С. 357-378; Раппопорт П.А. Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв. – МИА, №140. – М., 1967. – С.177; Котляр Н.Ф. Вказ праця. – С. 98-109, 112-113; Spinei V. *Moldova in the 10th–14th Centuries*. – Bucuresti, 1986. – 238 p.
11. Матузова В.И. Английские средневековые источники IX–XIII вв. Тексты, перевод, комментарий. – М., 1979. – С. 89-96, 212.
12. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ). – СПб., 1908. – Т. II. Ипатьевская летопись (переиздание: М.: изд-во восточной литературы, 1962. – 938 с.); 1856. т. VII "Летопись по Воскресенскому списку", СПб, 345 с.; 1965. т. IX "Патриаршая или Никоновская летопись". – М., Наука. – 256 с.; 1994. т. 39. "Софийская первая летопись по списку И.Н.Царского". – М., Наука. – 204 с.; 1995. т.41. "Летописец Переяславля Суздальского (Летописец русских царей)". – М.: Археографический центр. – 167 с.
13. Рабинович Р.А. Карпато-Днестровские земли во второй половине IX – первой половине XIII в. – Автореферат дисс. ... канд. ист. наук. – СПб, 1996. – 18 с.
14. Раппопорт П.А. Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв. – МИА, №140. – М., 1967. – С.177.
15. «Слово о плъку Игореве» // Энциклопедия «Слова о полку Игореве» в пяти томах. – Т.1. – СПб, 1995. – С.9-14.
16. Творогов О.В. «Бремя» // Энциклопедия «Слова о полку Игореве в пяти томах. – Т.1. – СПб, 1995. – С. 156-157.
17. Хониат Никита. Никиты Хониата история, начинающаяся с царствования Иоанна Комнина. - Том I (1118-1185) // Византийские историки. – СПб, 1860. – С. 165-166.
18. Шушарин В.П. Этническая история Восточного Прикарпатья XI–XII вв. // Становление раннефеодальных славянских государств. Материалы научной сессии польских и советских историков. – Киев, 1972. – С. 169-176.

The article investigates the complicated and diverse composition of the region population. Galitsko-Ukrainian colonization of the territories between the Prut, the Dniester and the Bas-Danube took place in the background of the ethnopolitical main factors that is interection of vizatine -bulgarian, Slavic-voski nomads in XII – half of XIII century. The role and place of the main ethnopolitical and sociacultural components of this colonization is shown at its different stages. The existance of Slavic anclave in the Bas Pre-Danube on the ground which Berlad principality and Berlad was determined.